

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ М. П. ДРАГОМАНОВА
КАФЕДРА ФІЛОСОФІЇ**

**ПРОГРАМА
ВСТУПНОГО ВИПРОБУВАННЯ
для вступників на освітньо-наукову програму підготовки
фахівців PhD (доктор філософії) за спеціальністю
033 Філософія (історія філософії)**

Київ – 2021

Пояснювальна записка

Вступники на програму підготовки наукових та науково-педагогічних кадрів вищої кваліфікації для здобуття ступеня доктора філософії зі спеціальності «Філософія» складають усний іспит з дисципліни «Історія філософії» та готують реферат за темою майбутнього дослідження.

Білеті розроблені на основі програми для вступників до аспірантури відповідно до правил прийому Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова.

Метою програми вступного іспиту є оцінювання рівня історико-філософських знань, розуміння історико-філософського процесу, загальної теоретико-методологічної підготовки та вміння вступником до аспірантури на спеціальність 033 «Філософія» використати наявні знання для пояснення актуальних світоглядних проблем сучасності.

Оцінювання вступника за відповідями на питаннями білету здійснюються за 4-бальною шкалою. Реферат оцінюється залік \ незалік..

Критерії оцінювання відповіді вступника на питання білету:

Оцінка «Відмінно» виставляється, якщо продемонстровано повний, розгорнутий, вичерпний виклад змісту питання білету; показано творчі здібності у процесі викладу проблеми; проаналізовано увесь необхідний для викладу проблеми перелік категорій; засвідчено вміння користуватися методами історико-філософського дослідження; розуміння наявних у сучасному соціокультурному бутті проблем та окреслено шляхи їхнього вирішення.

Оцінка «Добре» –не виконано хоча б одну з вимог для отримання найвищого балу, допущені помилки під час наведення аргументації чи посилання на літературу, що впливає на логіку та висновки під час відповіді.

Оцінка «Задовільно» –не виконано три вимоги для отримання найвищого балу; зміст відповіді, аргументи, висновки відповіді не є правильними чи загальноновизнаними за відсутності у відповіді доказів і раціональних аргументів на їхню користь.

Оцінка «Незадовільно» –не виконано три та більше вимог для отримання найвищого балу та допущені значимі помилки під час відповіді, внаслідок чого вступник прийшов до неправильних висновків або ж висловлював свою позицію апелюючи тільки до власних переконань, а не авторитетних джерел; зміст відповіді демонструє незнання вступником необхідного для подальшої наукової роботи історико-філософського матеріалу.

Реферат – це науковий текст, підготовлений вступником, в якому обґрунтовується тематика його майбутнього дисертаційного дослідження, вказується його актуальність, стан розробки проблеми та перспективи подальшого дослідження тощо. Рекомендації до написання реферату див. у Додатку 1.

ПРОГРАМА ВСТУПНОГО ВИПРОБУВАННЯ З ДИСЦИПЛІНИ «ІСТОРІЯ ФІЛОСОФІЇ»

Тема 1. Філософія Стародавнього світу.

Історія філософії як навчальна дисципліна та основний структурний елемент філософської освіти. Особливості об'єкту і предмету дослідження історії філософії. Східна та західна традиції філософування. Духовна культура та філософія Стародавньої Індії. Буддизм як філософське і релігійне вчення. Буддизм у діалозі світоглядів та культур. Особливості китайської культури. Міфологія та філософія у Стародавньому Китаї. Даосизм. Конфуціанство. Моїзм. Легізм. Особливості античного грецького суспільства. Оформлення культурних центрів Еллади. Досократична філософія. Іонійська філософія. Мілетська школа. Геракліт Ефеський. Піфагор та його школа. Елейська школа. Атомістична школа та її представники: Левкіп, Демокріт. Софісти як мислителі, суспільні діячі й освітяни. Релятивізм у метафізиці, гносеології та етиці. Сократ і софісти. Зміст настанови “пізнай самого себе” за Сократом. Метод Сократа. Сократ: філософія як спосіб життя. Проблема істини. Кінічна школа. Кіренська школа. Мегарська школа. Вчення Платона про ідеї. Аристотель як філософ і науковець. Долі аристотелізму в історії філософії. Нова побудова і проблематика філософії, її ідейні та суспільні витоки. Епікур і атомісти. Тит Лукрецій Кар, стоїки та еkleктики. Спадщина Епікура в історії філософії. Стоя і класичні та елліністичні школи. Особливості філософії римських стоїків. Стоїцизм в історії філософії. Витоки скептицизму в класичній античній філософії. Еkleктика як метод філософування. Скептична школа: Анаксарх, Піррон, Тимон, Агріпа, Секст Емпірик. Скептична позиція як метод філософії і спосіб життя. Еволюція платонівської філософії, її напрямки і діалог з іншими доктринами. Неоплатонізм і монотеїстичні релігії. Головні школи неоплатонізму: афінська, олександрійська, сирійська, пергамська. Неоплатонізм у римській філософській думці. Погляди неоплатоніків I – VI ст.: Плотін, Порфірій, Ямвліх, Прокл. Історичні долі класичної й елліністичної думки.

Література

1. Антология мировой философии: Античность. Мн.: Харвест, М.: АСТ, 2001. 960 с.
2. Асмус В. Ф. Античная философия. М.: Высшая школа, 1976. 544 с.
3. Гегель Г.В.Ф. Лекции по истории философии. Кн. 1. СПб.: Наука, 1993. 350 с.
4. Диоген Лаэртский. О жизни, учениях и изречениях знаменитых философов. М.: Мысль, 1986. 576 с.
5. Кессиди Ф.Х. К истокам греческой мысли. СПб.: Алетейя, 2001. 278 с.
6. Реале Дж., Антисери Д. Западная философия от истоков до наших дней. Т.1. Античность. СПб.: ТОО ТК «Петрополис», 1997. 320 с.
7. Татаркевич В. Історія філософії. Т.1. К.: Свічадо, 2006. 456 с.
8. Чанышев А.Н. Философия Древнего мира: Учеб.для вузов. М.: Высшая школа, 1999. 703 с.

Тема 2. Філософія Середньовіччя та Ренесансу.

Спадкоємність античної та християнської цивілізацій та діалог між ними. Метафізичні, діалектичні, гносеологічні, натурфілософські, антропологічні, соціально-філософські, історіософські та інші проблеми філософії Середніх віків. Світоглядні трансформації, зумовлені монотеїстичними релігіями – юдаїзмом і християнством. Віра і розуміння. Гностицизм і його релігійний, культурний та філософський виміри. Спільні ознаки гностичних вчень. Східний і Західний гностицизм. Перемога Церкви над гностиками. Основні риси апологетики як культурного явища. Східні (грекомовні) і західні (латиномовні) захисники християнства. Становлення апологетики. Олександрійська школа. Східна апологетика і православна традиція. Контекст появи апологетики в латиномовному середовищі. Розробка головних ідей християнського вчення Квінтом Тертуліаном. Феномен віри. Особливості східного і західного підходів до розуміння і прийняття християнства. Історико-філософський підхід до розмежування апологетики і патристики. Утвердження християнства в Римській імперії. Східні Отці Церкви. Бл. Аврелій Августин: метафізика, гносеологія, антропологія, соціальна філософія і філософія історії. Західна патристика і європейська ідентичність. Кінець античного світу в Західній Римській імперії. Постановка проблеми універсалій. Формальне припинення античної філософської традиції на Заході і Сході. Культурні зв'язки між Візантією і новими країнами Європи. Система освіти і витоки схоластики. Реалізм і його сутність. Суперечки навколо

діалектики. П'єр Абеляр: життєвий шлях, еволюція поглядів, діалектика, етика і герменевтика. Суперечка між реалістами і номіналістами. Поява ісламу і його експансія. Особливості мусульманського світогляду. Асиміляція арабомовними мислителями античної філософії. Арабська наука. Юдейська біблеїстика. Талмуд і його складові. Єврейські традиції філософії Середніх віків. Історичні долі юдейської філософії. Рецепція Заходом античної спадщини за посередництвом ісламського світу. Суспільна роль міських громад. Університет: структура і принципи організації навчання в університетах Середніх віків. Чернечі ордени францисканців і домініканців, особливості їх духовності та філософських орієнтацій. Еволюція схоластичної методології у XI-XII ст. Зародження британської філософської традиції: Оксфордський гурток. Систематизація схоластики. Складові частини філософсько-теологічної системи Фоми Аквіната, головні його відкриття. Характеристика томістської системи. Дунс Скот і Вільям Оккам. Жан Буридан. Проблема віри і знання, теології і філософії в пізній схоластиці. Природничі науки, логіка і натурфілософія пізніх Середніх віків. Перехід західної думки до Відродження. Візантійська філософія XI-XIV ст. Містичні традиції. Григорій Палама і систематизація ісихазму. Перемога ісихазму і його впливи. Джерела середньовічної містики. Йоган Майстер Екхарт: про Бога і Його пізнання, діалектика і антропологія. Зародження німецької філософської традиції, витоки Реформації, Просвітництва, класичної та посткласичної філософії. Впливи німецької містики на західну філософську думку. Зміст поняття Відродження (Ренесанс). Філософія доби Відродження як відповідь на культурну кризу Середньовіччя. Соціально-політичні та ідеологічні передумови виникнення філософії Відродження. Теоретичне підґрунтя філософії Відродження. Антропоцентризм. Неоплатонізм. Натурфілософія. Теоретичні погляди Миколи Кузанського – довершений здобуток філософської думки Відродження. Джованні Піко делла Мірандола: вчення про свободу людини та полеміка проти «фальшивої науки». Містичний пантеїзм Якоба Бьоме. Розвиток аристотелізму. Еразм Роттердамський: гуманістична переробка християнської етики. «Похвала глупоті». «Утопія» Томаса Мор. Гуманізм та Реформація. Мартін Лютер та його 95 тез. Полеміка між Лютером та Роттердамським. Філософсько-реформаторські погляди Жана Кальвіна. Томас Мюнцер як утопіст та активний політичний діяч. Контрреформація. Ніколо Макіавеллі. Політика, релігія та мораль в творі «Державець». Феномен Леонардо да Вінчі. Микола Коперник та нова космологія. Натуралістичний пантеїзм та вчення про безкінечність світу Джордано Бруно. Філософія Мішеля Монтеня. «Проби». Становлення

наукового знання в епоху Відродження. Філософська думка Київської Русі. Ренесансні ідеї в Україні.

Література

1. Александрова О.В. Філософія Середніх віків та доби Відродження: Підручник. К.: ПАРАПАН, 2002. 172 с.
2. Волинка Г.І. Філософія стародавності і середньовіччя в освітньому контексті: Навч. посібник. К.: Вища освіта, 2005. 543 с.
3. Кендзьолка В.В. Історія середньовічної філософії: Підручник. Львів: Світ, 2001. 320 с.
4. Копплстон Ф. История средневековой философии. М.: Энигма, 1997. 512 с.
5. Майоров Г.Г. Формирование средневековой философии: Латинская патристика. М.: ЛИБРОКОМ, 2009. 293 с.
6. Пашук А.І. Нариси з історії філософії середніх віків: Підруч. для студ. вищ. навч. закл. К.: ВД «Ін Юре», 2007. 648 с.
7. Рассел Б. Історія західної філософії. К.: Основи, 1995. 759 с.
8. Реале Дж., Антисери Д. Западная философия от истоков до наших дней. Т. 2. Средневековье. СПб.: ТОО ТК «Петрополис», 1997. 368 с.
9. Татаркевич В. Історія філософії. Т.1. К.: Свічадо, 2006. 456 с.
10. Федів Ю. О., Мозгова Н. Г. Історія української філософії. К.: Україна, 2000. 512 с.
11. Murray M. Philosophy and Christian Theology. Stanford Encyclopedia of Philosophy. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://plato.stanford.edu/entries/christiantheology-philosophy>

Тема 3. Філософія Нового часу.

Місце філософії Нового часу в поступі європейської філософії. Становлення науки та формування гносеологічної проблематики. Емпіризм та раціоналізм як головні пізнавальні методи Нового часу. Френсіс Бекон: відкриття індуктивної методології, критика схоластичної діалектики. Класифікація людського пізнання: мураха, павук, бджола. Співвідношення душі та розуму. Класифікація «примар» (ідолів) свідомості. Рене Декарт. «Міркування про метод» та «Метафізичні розмисли»: головні філософські праці філософа. Принципи пізнання. Дедуктивна методологія. Дуалізм Декарта: доведення існування Бога, роль душі у процесі пізнання, психофізична проблема, вроджені та набуті ідеї. Принцип: «Я мислю отже я існую». Вплив філософії Декарта на подальший розвиток філософії. Матеріалістичний та релігійний напрямки розвитку філософії Р. Декарта.

Антикартезіанство. Оказіоналізм. Ніколя Мальбранш. Особливості філософії Томаса Гоббса. Вчення Бенедикта Спінози про єдину субстанцію, атрибути та модуси. Особливості пантеїзму Б. Спінози. Вчення про свободу як усвідомлену необхідність Б. Спінози. Загальна світоглядна характеристика філософських поглядів Джона Локка. Політичні погляди Д. Локка: три гілки влади. Англійський матеріалізм. Блез Паскаль: безсилля розуму перед обличчям безкінечності та релігія як результат всіх протиріч людського існування. Готфрід Ляйбніц. «Монадологія». Джорж Берклі про реальність. Суб'єктивний ідеалізм Давіда Г'юма. Основні риси та напрямки Просвітництва. Деїстичні та атеїстичні погляди французького просвітництва. Жан Мельє – попередник доби Просвітництва. Географічний детермінізм та політична філософія Шарля Луї Монтеск'є. Вольтер. Жан-Жак Руссо. Дені Дідро: життя навколо «Енциклопедії». Ідеї Просвітництва та Французька революція. Специфіка просвітництва у Англії. Бернард де Мандевіль. Німецьке Просвітництво. Місце пієтизму в німецькій думці Нового часу. Йоганн Вольфганг Гете. Фрідріх Шиллер. Історія та теорія культури. Гуманність та історія. Співвідношення мистецтва, науки та моральності. Метафізика Християна Вольфа та роль його школи у німецькому Просвітництві. Просвітництво в Україні. Г. Сковорода.

Література

1. Гусєв В. І. Західна філософія нового часу XVII-XVIII ст. К.: Либідь, 2000.
2. Нарский И.С. Западноевропейская философия XVII века. Учебное пособие. М.: Высшая школа, 1974. 379 с.
3. Реале Д., Антисери Д. Западная философия от истоков до наших дней. Т. 3. Новое время (От Леонардо до Канта). СПб. : Петрополис, 1996. 714 с.
4. Скирбекк Г., Гилье Н. История философии. Учебное пособие для ВУЗов. М.: Владос, 2000. – 800 с.
5. Татаркевич В. Історія філософії. Т. 2: Філософія Нового Часу до 1830 року. Львів: Свічадо, 1999. 352 с.
6. Федів Ю. О., Мозгова Н. Г. Історія української філософії. К.: Україна, 2000. 512 с.
7. Scruton R. A Short History of Modern Philosophy: From Descartes to Wittgenstein. Part IV The Political Transformation. Routledge, 2001. 328 p.

Тема 4. Німецька класична філософія та криза класичного раціоналізму.

Іммануїл Кант. Два періоди у творчості Канта. Критична філософія Канта. Кант про «речі-самі-по-собі» та «феномени». «Трансцендентальна естетика» Канта. Кантівська система категорій. Поняття досвіду у філософії Канта. Трансцендентальна діалектика Канта. Кант про антиномії чистого розуму. Кант про онтологічне доведення існування Бога. Категоричний імператив Канта. Природа та свобода, суще та належне у філософії Канта. Кант про критику естетичної здатності судження. Дискусії навколо критичної філософії Канта. Йоганн Готфрід Гердер. Концепція Крістофа Готфріда Барділяк місток між трансцендентальним ідеалізмом Канта та абсолютним ідеалізмом. Йоганн Готліб Фіхте та Фрідріх Вільгельм Йозеф Шеллінг у контексті інтелектуального життя сучасної їм Німеччини. Науковчення Фіхте. Діалектика Фіхте. Натурфілософія Шеллінга. Суперечка Шеллінга та Фіхте з приводу натурфілософії. Система трансцендентального ідеалізму Шеллінга. Філософія Абсолютної тотожності Шеллінга. Шеллінг як історик філософії. Георг Вільгельм Фрідріх Гегель. Діалектичний метод. Історико-філософське вчення Гегеля. Історична доля гегелівської філософії. Німеччина у ситуації «після Гегеля». Людвіг Фюєрбах про сутність християнства. Антропологія Фейєрбаха. Праве («старе») та ліве («молоде») гегельянство. «Молоде гегельянство» (загальна характеристика школи). Філософська антропологія Карла Маркса. Діалектичний матеріалізм. Соціальний діагноз К. Маркса. Марксова концепція практики. Обмеженість філософсько-історичної концепції Маркса. Німецьке неогегельянство та основні принципи філософії Гегеля. Куно Фішер: між Кантом та Гегелем. Історико-філософська концепція К. Фішера. Співвідношення історії з філософією. Ріхард Кронер: Від Канта до Гегеля. «Критична діалектика» у неогегельянстві (А. Ліберт, З. Марк, І. Кон). Вчення про волю Артура Шопенгауера. Вчення Фрідріха Ніцше про волю до влади. Вільгельм фон Гумбольдт. Вчення про мову Фрідріха Шлейєрмахера. Герменевтика як самостійна дисципліна. Основна мета герменевтичного методу. Загальні методологічні правила тлумачення текстів. Вільгельм Дільтей. Обґрунтування гуманітарних наук. Життя як «живий потік». Георг Зіммель. Едуард фон Гартман про волю. Воля та уявлення. Воля, що уявляє. «Несвідоме» як «надсвідоме». Раннє неокантіанство. Марбурзька школа. Баденська (Фрайбурзька) школа. Філософія як теорія цінностей. Утилітаризм. Єрмія Бентам про вигоду як максимальне переважання задоволення над стражданням. Безпека як ідеал Бентама. Принципи Томаса Мальтуса. Чарльз Дарвін. Дарвінізм та «вільна конкуренція». Класична англійська політекономія: Адам Сміт та Давід Рікардо. Роберт Овен: від утилітаризму до утопічного соціалізму. Течії в марксизмі. Георгій Плеханов. Едуард Бернштейн. Карл Каутський. Позитивізм в контексті раціоналізму

картезіанського та просвітницького спрямування (Франція), в контексті емпіризму та утилітаристської традиції (Англія), у формі сцієнтизму та матеріалістичного монізму (Німеччина). Огюст Конт. Герберт Спенсер. Емпіріокритицизм (Ріхард Авенаріус, Ернст Мах). Абсолютний ідеалізм. Сьорен К'єркегор. Можливість, страх та відчай. Релігійне одкровення К'єркегора. «Філософія життя»: головні ідеї напрямку. Анрі Бергсон. Зігмунд Фройд. Несвідоме, витіснення, цензура та тлумачення сновидінь. Едипів комплекс. Структура психічного апарату: Воно, Я та «над-Я». Ерос та танатос. Психоаналіз після Фройда. «Індивідуальна психологія» Альфреда Адлера. «Аналітична психологія» Карла Густава Юнга. Трансценденталізм як американський філософсько-літературний рух 1830-60-х рр. Коріння трансценденталізму у кантівській трансцендентності. Ральф Волдо Емерсон та Генрі Девід Торо. Чарльз Сандерс Пірс як засновник прагматизму. «Принцип Пірса». Основні напрямки прагматизму. Подальша еволюція ідей прагматизму. «Любомудріє» як російська відповідь французькій філософії. Філософія Шеллінга в Росії. В. Одоєвський. Дискусія між П. Чаадаєвим та О. Пушкіним про долю Росії. «Триада» С. Уварова. «Слов'янофільська» модель російського розвитку. Ранні (О. Хом'яков, І. Киреевський) та пізні (М. Данілевський) «слов'янофіли». Візантинізм К. Леонтьєва. Філософія Ф. Достоєвського та В. Соловйова як ознака кризи «русской идеи». Всеєдність. Ідея Боголюдства В. Соловйова. Феномен «розірваної свідомості» освіченого росіянина. «Західництво» як інтелектуальна течія та як спосіб існування «російського європейця». Філософські погляди В. Белінського та Т. Грановського. «Російський соціалізм» О. Герцена. «Народництво». Російський марксизм. Український романтизм. Філософська та громадсько-політична думка в Україні другої половини ХІХ ст. І. Франко. М. Драгоманов. В. Липинський.

Література

1. Булатов М. А. Немецкая классическая философия. Часть I. Кант. Фихте. Шеллинг. К.: Стилос, 2003. 322 с.
2. Булатов М. А. Немецкая классическая философия. Часть II. Гегель. Фейербах. К.: Стилос, 2006. 544 с.
3. Гулыга А.В. Немецкая классическая философия. М.: Рольф, 2001. 416 с.
4. Коплстон Ф. От Фихте до Ницше. М.: Республика, 2004. 542 с.
5. Реале Дж., Антисери Д. Западная философия от истоков до наших дней. Т. 4. От романтизма до наших дней. СПб.: Петрополис, 1997. 850 с.

6. Рюс Ж. Поступ сучасних ідей: Панорама новітньої науки. К.: Основи, 1998. 669 с.
7. Татаркевич В. Історія філософії. Т. 3. Філософія XIX ст. і новітня. Львів: Свічадо, 1999. 568 с.
8. Федів Ю. О., Мозгова Н. Г. Історія української філософії. К.: Україна, 2000. 512 с.
9. Scruton R. A Short History of Modern Philosophy: From Descartes to Wittgenstein. Part IV The Political Transformation. Routledge, 2001. 328 p.

Тема 5. Сучасна філософія.

Соціально-політичні та культурні передумови виникнення сучасної філософської парадигми. Відмова від моністичної "двополюсної" моделі філософського процесу на користь плюралізму. Філософія мови – позитивістський та екзистенційно-герменевтичний контексти. Філософські концепції західної духовної культури, які визначили розвиток філософської думки XX ст. Значущість людської активності. Актуалізація проблем людського існування. Структуралістсько-постмодерністський "бунт" проти традиційної філософії – "нова" філософія чи "кінець" філософії? Феноменологія Едмунда Гуссерля. Іntenціональний характер свідомості. Декартівський "сумнів" та феноменологічний метод Гуссерля. Феноменологічна редукція, психологічна редукція, ейдетична редукція, трансцендентально-феноменологічна редукція. Конституювання значень у ноезо-ноематичних актах свідомості. *Lebenswelt* та поняття "горизонтальності". Криза європейських наук та європейського людства. Трансформація Мартіном Гайдеггером феноменологічної ідеї інтенціональності. Герменевтичні пошуки В. Дільтея та М. Гайдеггера. Герменевтичне коло. Г.-Г. Гадамер – герменевтика як метод гуманітарних наук й як вчення про буття (онтологія). Герменевтика та діалектика. Задане традицією "передрозуміння" як основа історичного знання, основа будь-якого розуміння. Мова як носій розуміння. Тлумачення мови як "гри, що втягує в себе гравців". Різновиди герменевтики – П. Рікер, Е. Бетті, К.-О. Апель, Е. Корет, Ю. Габермас. Феноменологічна герменевтика П. Рікера. Універсальне значення герменевтики в гуманітарних науках: від герменевтики тексту до герменевтики соціальної дії. Єдність сенсу та сили, інтенціонального й системного як фундаментальна диспозиція інтерпретації дії. Регресивно-прогресивний метод в аналізі проблеми дії. Основні співвідношення людської дії: проект, агент, мотив, ініціатива. Екзистенційна традиція філософування. Критерії екзистенційної філософії. Іспанський, німецький, французький, італійський, екзистенціалізм. Київська школа екзистенційної філософії (М. Бердяєв, Л. Шестов та ін.). М. Гайдеггер: Буття і суще. *Dasein* як специфічно людське буття: *dasein* як "ось-буття", як "буття-свідомість", як "присутність". Гуманізм і свобода. Мова як "дім буття". Поняття екзистенції і трансценденції у К. Ясперса. "Естетика людяного" Г. Бьолля. Ж.-П. Сартр. Буття-в-собі і

буття-для-себе. Проблема "ніщо". Людське існування і свобода. Свобода і вибір. Свобода і відповідальність. Проблема Іншого. "Позитивний" та "діалектичний" розум. Сартр і марксизм. Людське буття і проблема абсурду в філософії Альбера Камю. Життя в "абсурді" і проблема "бунту". Бунт і революція. Плуралістичне тлумачення реальності як множини окремих духовних існувань ("персон"), пов'язаних у гармонійну цілісність способами нераціональної (інтуїтивної, почуттєво-емоційної) комунікації. Бог ("Верховна Персона") як творець гармонійної спільноти. Нездатність раціонального наукового мислення досягнути повноти "персонального" розмаїття світу через неперервність останнього. Відмінність між традиційним поняттям людини як частини природи, суспільства, і особистістю-"персоною" як особливого роду духовною цілістю. Свобода волі – основа "персони". Американський персоналізм (Б. Боун, Е. Брайтмен, Р. Т. Флюелінг, У. Гокінс, М. Калкінс та ін.) як реакція на гегелівський "універсалізм", який заперечує індивідуальне самовдосконалення особистості. Французький персоналізм (Е. Муньє та ін.). Часопис "Esprit" ("Дух"). Екзистенційне підґрунтя французького персоналізму. "Інтимність" як захист від тоталітаризму, що формує новий тип спільноти, відмінний від формально-юридичної, раціонально-механічної системи держави. Ідея "персоналістської общинної революції" (Емануель Муньє). Неотомізм як сучасна форма розвитку філософії Фоми Аквінського. "Лувенська школа" Д. Мерсьє як початок неотомізму. Сучасний неотомізм (Ж. Марітен, Е. Жильсон, Й. Де Фріз, Й. Бохенський та ін.) як офіційна філософія Ватикану. Вчення про метафізику як "першу філософію". Бог як актуальний початок всього сущого. Бог як вища форма (форма форм), що не пов'язана з матерією. Буття будь-якої речі, що має початок та кінець, як "участь" у нескінченному бутті Бога. Сутність, доконечні причини всього існуючого як належність надприродного порядку буття, Бога. Предмет науки – вторинні причини, послідовність та зовнішній зв'язок подій. Людина як вищий ступінь природного буття, формою якого є нематеріальна й тому безсмертна душа. Особистість як непорушна та самодіяльна духовна субстанція, свобода, самосвідомість, творчі можливості як атрибути особистого. Філософія тейярдизму. Виникнення неопозитивізму. Віденський гурток (М. Шлік, Р. Карнап, О. Нейрат, Л. Вітгенштейн). Львівсько-Варшавська школа (К. Твардовський, К. Айдукевич, Я. Лукасевич, А. Тарський, В. Татаркевич та ін.). Берлінська школа емпіричної філософії (Г. Райхенбах, В. Дубіслав та ін.), інші філософські центри у Західній Європі. Логічний позитивізм. Програма "верифікації" М. Шліка. "Логічний атомізм" Л. Вітгенштейна. Крах ідей верифікації. Лінгвістичний позитивізм. "Філософські дослідження" Л. Вітгенштейна. "Значення слова є його вживання в мові" (Вітгенштейн). Кембріджська та Оксфордська школи учнів Вітгенштейна (Дж. Райл, П. Строссон, Дж. Остін та ін.). Завдання "терапевтичного аналізу" повсякденної мови з метою виявлення її "немічностей", що стають причиною "метафізичних" проблем. Пошук позитивних результатів аналізу мови повсякденного спілкування. Програма дослідження фактичного вживання звичайної мови. Полеміка з прихильниками логічного аналізу, критика

сцієнтистських тенденцій в аналізі мови повсякденного спілкування. "Критичний раціоналізм" К. Р. Поппера. "Методологія дослідницьких програм" І. Лакатоса. "Методологічний анархізм" П. Фойерабенда. "Спростування ідеалізму" Дж. Е. Мура. Загальні положення філософії Б. Рассела. Б. Рассел про "сутність філософії". Б. Рассел про необхідність "філософської граматики". Проблема метафізики у редакції Б. Рассела. Відмінності позитивізму Рассела та Вітгенштейна. Головне завдання лінгвістичної теорії за Н. Хомським та Д. Р. Сьорлем. Критицизм В. Куайна. Критерій онтологічного допущення В. Куайна. Концепція "інтенціональної настанови" Д. Деннета. "Аномальний монізм" Д. Девідсона. "Лінгвістичний поворот" у філософії ХХ ст. "Трансцендентально-герменевтичний" метод К.-О. Апеля. Комунікативні співтовариства у К.-О. Апеля. Аналітична філософія історії. "Аналітична герменевтика" Р. Коллінгвуда. Три етапи становлення аналітичної філософії історії. Загальна характеристика "нової філософії історії". Особливості сучасної аналітичної філософії історії. Американська аналітична філософія історії ХХ ст. Аналітичний наративізм А. Данто. Наратив як вид історичного пояснення у М. Вайта. Метаісторія у вченні Г. Вайта. Теорія наративу: pro et contra. Наративізм Ф. Анкерсмита. Чотири основні стратегії аналітичного теоретизування Д. Тернера. Творчість Ф. де Соссюра як основа структуралізму. Структуралізм К. Леві-Строса – синтез лінгвістики, етнографії, етнології та соціології. Застосування структурного методу в антропології. Структуралізм у літературознавстві та мистецтвознавстві (Р. Барт, У. Еко), міфології (Ж.-П. Вернан, Ж. Дюмезіль), психоаналізі (Ж. Лакан), психології (Ж. Піаже), соціології (П. Бурдьє), політекономії (Л. Альтюсер), епістемології (М. Серр). Структуралізм в історії (М. Фуко). Структуралізм в психоаналізі (Ж. Лакан). Обмеженість структуралізму. Критика структуралізму У. Еко та П. Рікера. Еволюція поглядів М. Фуко під впливом філософії, психіатрії, історії, соціології та інших наук. "Переживання культури" як феномен "відчуття" кожної історичної події. Поняття дискурсу і дискурсивної практики. "Дискурсивна" практика як синтез мовних "структур" та історичних епох. Хронологічно-локальний підхід в дослідженні історичного. Розкриття іншого розуміння проблем в історії філософії. Концепція "смерті суб'єкта". Епістема і дослідження культурно-історичних епох. Еволюційна епістемологія та структуралістська методологія. Постструктуралізм: "неструктуроване в структурі". Критика Ж. Дерріда метафізики та логоцентричності сучасної філософії. Деконструкція метафізики в граматиці Ж. Дерріда. Постмодернізм Ф. Джеймісона як синтез досягнень марксистської традиції та структуралістської методології. Головні риси американського постмодернізму: пастиш як специфічна форма досвіду простору; шизофренія; візуальність; теоретичний дискурс сучасної науки. Міждисциплінарний характер марксизму і сучасна культура. Взаємодія культури з іншими соціальними і виробничими сферами та проблема репрезентації. Проблема інтерпретації. Позитивна і негативна (деструктивна) герменевтика. Інтерпретативна модель як засіб реконструкції значення текстів західної культури. Інтерпретація як адекватне осягнення змісту тексту в

соціально – історичній перспективі. Історія та оповідальність. Історія як субстанція соціальності та форма організації досвіду індивіда. Оповідальність як спосіб включення індивіда в різні порядки існування соціуму. Статус оповідальності як "політичного несвідомого" та соціально-символічного несвідомого. Філософія У. Еко про кризовий стан сучасної культури, який полягає у кризі репрезентації. Модель "відкритого твору" як реалізація ідеї множинності в мистецтві та постмодерністський інтерес до читача, тексту, інтерпретації. Концентрація кітчу як не-мистецтва. Поняття кітчу як ідеального продукту, що сприяє бажане розглядання як наявне. Кітч і масова культура. Нормативність постмодернізму – все, що є сучасним, є ціннісним та досконалішим. Плюральність історії як складова епохальних змін. Відвертий плюралізм та поняття "естетизація" "життя" в постмодерну епоху. Перетворення історії на естетику: світи та особистості, що вивчають історики, майже не відрізняються від вигаданих персонажів та світів. З іншої сторони – естетичне сприйняття стає більш історичним: художній твір є можливою інтерпретацією певного світу. Постмодерністське суспільство як суспільство переможних комунікацій. Істина та свобода інтерпретації. Суспільство майбутнього як суспільство вільних інтерпретацій. Філософія в Україні початку ХХ ст. Філософська думка в Україні у 1920-90 рр.

Література

1. История философии: Запад-Россия-Восток (книга четвёртая. Философия ХХв.). М.: 'Греко-латинский кабинет' Ю. А. Шичалина, 1999. 448 с.
2. Копплстон Ф. История философии. XX век. М.: Центрполиграф, 2002. 269 с.
3. Реале Дж., Антисери Д. Западная философия от истоков до наших дней. Т. 4. От романтизма до наших дней. СПб.: Петрополис, 1997. 850 с.
4. Рюс Ж. Поступ сучасних ідей: Панорама новітньої науки. К.: Основи, 1998. 669 с.
5. Татаркевич В. Історія філософії. Т. 3. Філософія ХІХ ст. і новітня. Львів: Свічадо, 1999. 568 с.
6. Федів Ю. О., Мозгова Н. Г. Історія української філософії. К.: Україна, 2000. 512 с.
7. Ярошовець В. І. Історія філософії: від структуралізму до постмодернізму. Підручник. К.: Знання України, 2004. 214 с.

Орієнтовні питання вступного випробування

1. Антична філософія. Онтологія: від мілетців до Аристотеля.
2. Античний неоплатонізм: Плотін.
3. Антропологічна спрямованість філософії Г. Сковороди.
4. Антропологічні ідеї у філософії Середньовіччя.
5. Релігія та філософія у Середньовіччя.

6. Апологетика, патристика, схоластика у пошуках філософських підстав християнства.
7. Гуманізм доби Відродження. Боголюдина та Людинобог.
8. Дискусія про «універсалії». Ансельм та Абеляр.
9. Зародження філософії у Стародавньому Китаї. Конфуцій.
10. Злам середньовічного уявлення про Землю та зміна філософської парадигми.
11. Ідеї Реформації в українській думці.
12. Концептуалізм як напрям схоластичної філософії. П. Абеляр.
13. Корпус Ареопагітик про пізнання Бога.
14. Логіка Аристотеля.
15. Міфологічна свідомість праукраїнців як підґрунтя вітчизняної філософії.
16. Релігійно-філософська думка в Україні у XI – XIV ст.
17. Розробка проблеми індивідуальності в платонізмі та аристотелізмі Італійського Ренесансу. Піко делла Мірандола та П'єтро Помпонаці.
18. Середньовічна містика: від Бернара до Майстера Екхарта.
19. Соціальні теорії Н. Макіавеллі, Т. Мор, Т. Кампанелла
20. Ф. Аквінський. Докази буття Божого.
21. Філософія Стародавньої Індії.
22. Французькі матеріалісти XVIII ст. про людину як складну машину.
23. Особливості філософії епохи Відродження, основні напрями і проблематика.
24. Гуманізм і проблема цілісної людської індивідуальності: Данте, Петрарка, Альберті.
25. Філософія епохи Відродження. М. Кузанський.
26. Філософія історії А.Августина.
27. Ренесансно-гуманістичні ідеї в Острозі.
28. Філософсько-гуманістична думка українського Ренесансу другої половини XIII - першої половини XVII ст.
29. Братства та їх роль у соціальному, культурному, релігійному житті українського народу.
30. Розвиток ідей українського Просвітництва.
31. «Воля до влади» Ф. Ніцше.
32. «Критична» філософія І. Канта.
33. «Філософія серця» П. Юркевича.
34. Антропологічний матеріалізм Л. Фойєрбаха.
35. Б. Паскаль про можливості та обмеження розуму.
36. Вчення про державу Т. Гоббса.
37. Дж. Локк про державу.
38. Дискусія про метод: Ф. Бекон та Р. Декарт.
39. Дискусія про субстанцію в Новий час: Б. Спіноза та Р. Декарт.
40. Київська університетська філософія кінця XIX – початку XX ст.
41. Криза класичної філософії та виникнення некласичних вчень.
42. Перша історична форма позитивізму (О. Конт, Дж. Ст. Мілль, Г. Спенсер).
43. Світ як воля та уявлення А.Шопенгауера.

44. Світоглядно-гуманістична концепція М. Монтеня.
45. Суб'єктивно-ідеалістичні теорії XVIII ст.: П. Бейль, Д. Берклі, Д. Г'юм.
46. Теорія «суспільного договору» Ж.-Ж. Руссо.
47. Українська професійна (академічна) філософія XIX – початку XX ст.
48. Університетська філософія в Україні другої половини XIX – початку XX ст.: основні напрями розвитку.
49. Філософські і суспільно-політичні ідеї в українській літературі та публіцистиці др. пол. XIX – поч. XX ст.
50. Структура наукових революцій за Т. Куном.
51. Американський прагматизм Дж. Дьюї.
52. Герменевтика Г.-Г. Гадамера.
53. Д. Чижевський як історик філософії
54. Діалектика Г.-В.-Ф. Гегеля.
55. Еволюція європейської релігійної філософії у XX ст.
56. Зародження екзистенціалізму. С. К'єркегор.
57. К. Маркс і філософія марксизму.
58. Конвенція наукових революцій Т. Куна та визначення її місця в сучасній філософії науки.
59. Криза в фізиці наприкінці XIX – початку XX ст. і друга хвиля позитивізму: емпіріокритицизм (Е. Мах, Р. Авенаріус).
60. І. Лисяк-Рудницький як систематизатор розвитку української соціально-політичної думки.
61. Логіцизм як програма обґрунтування математики (Г. Фреге, Б. Рассел).
62. Натурфілософія у Німецькій класичній філософії.
63. Неокантіанство як один з головних напрямків розвитку німецької академічної філософії. Баденська (Фрайбурзька) школа.
64. Неокантіанство як один з головних напрямків розвитку німецької академічної філософії. Марбурзька школа.
65. Неогегельянство: критика та розвиток вчення Гегеля.
66. Особливості марксистської філософії XX ст.
67. Поняття «соціального характеру» у філософії Е. Фромма.
68. Проблема душі сучасної людини у творчості К.-Г. Юнга.
69. Романтичні засади філософії історії М. Костомарова.
70. Соціально-філософські погляди М. Драгоманова.
71. Суб'єктивна діалектика Й. Фіхте.
72. Аналітична філософія: періодизація, коло основних проблем.
73. Трактовка істини К. Поппером.
74. Українська духовно-академічна філософія XIX – початку XX ст.
75. Українська філософська думка у 20-3-ті рр. XX ст.: основні напрями розвитку.
76. Університетська філософія в Україні другої половини XIX – початку XX ст.: основні напрями розвитку.
77. Феноменологія Е. Гуссерля.
78. Філософія в радянській Україні (20-90 рр. XX ст.).
79. Філософія представників «київського кола»: Л. Шестов, М. Бердяєв,

80. Філософія тотожності Й. Шеллінга.
81. Філософія діалогу. М. Бубер та М. Бахтін.
82. Філософська антропологія М.Шелера.
83. Філософський теїзм П. Ліницького.
84. Філософські погляди З. Фрейда. Еволюція фрейдизму.
85. Формулювання доктрини логічного атомізму в «Логіко-філософському трактаті» Л. Вітгенштайна.
86. Французький структуралізм. Ю. Крістева.
87. Філософія М. Фуко.
88. Французький екзистенціалізм. Ж.-П. Сартр.
89. Німецький екзистенціалізм. К. Ясперс.
90. Французький екзистенціалізм. А. Камю.

Додаток 1.

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ВИКОНАННЯ РЕФЕРАТИВНОЇ РОБОТИ ВСТУПНИКОМ ДО АСПІРАНТУРИ НА ОСВІТНЬО-НАУКОВУ ПРОГРАМУ «ІСТОРІЯ ФІЛОСОФІЇ» ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ PhD (ДОКТОР ФІЛОСОФІЇ) ЗА СПЕЦІАЛЬНІСТЮ 033 «ФІЛОСОФІЯ»

I. ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

Реферативна робота – це навчально-наукове дослідження, що виконується самостійно з відповідної проблематики. Вона має комплексний характер і пов'язана з використанням набутих знань, умінь і навичок зі сфери власного історико-філософського дослідницького інтересу.

Обсяг реферативної роботи становить 22-24 сторінки друкованого тексту (1 д.а), без урахування додатків і списку джерел літератури. Список літератури повинен нараховувати не менше 25-30 наукових джерел (у відповідності одне джерело на одну сторінку тексту), 10% з яких, це джерела іноземною мовою.

Обов'язковим у рефераті є посилання на джерела та матеріали, а також будь-яку іншу запозичену інформацію. Реферат аспіранта – є авторською роботою, яка виключає недоброчесне використання інформаційних джерел без відповідного та належного їх зазначення в роботі.

II. СТРУКТУРА та СКЛАДОВІ реферативної роботи:

- титульний аркуш;
- зміст (план роботи з вказівкою на всі структурні елементи роботи);
- вступ (актуальність теми реферату, об'єкт, предмет, ступінь розробленості теми, мета й завдання дослідження, теоретико-методологічна база роботи, наукова гіпотеза, наукова новизна, апробація роботи (якщо така є, структура роботи);
- розділи, підрозділи, пункти, підпункти й висновки;
- загальні висновки;
- список джерел і літератури;
- додатки (у разі потреби);
- іменний і предметний покажчики (за бажанням автора).

III. ВИМОГИ ДО ЗМІСТУ РЕФЕРАТУ

3.1. Титульний аркуш. На титульному аркуші обов'язково, має бути зазначено: - назву вищого навчального закладу, де виконується робота; - назву роботи (вказується по центру сторінки, capslock-ом); - прізвище, ім'я, по батькові автора роботи.

3.2. Зміст. Зміст подається на початку реферату. В ньому вказуються найменування та початкові сторінки всіх розділів, підрозділів та пунктів, що виокремлюються в роботі як структурні, а також вступ, висновки, список використаних джерел та матеріалів тощо.

3.3. Перелік умовних позначень, символів, скорочень (в разі необхідності) формується окремим списком та друкується після змісту, але перед вступом. Перелік скорочень друкується двома колонками та виставляється в алфавітному порядку: зліва зазначається аббревіатура, справа – розшифрування скорочення. NB! Якщо у роботі застосовується три чи менше скорочень, вони не виносяться окремим списком, а розшифровування здійснюється у тексті (у примітці чи за першого посилання).

3.4. Вступ. У вступі розкривається сутність наукової проблеми (фактична наявність), її значення, підстави та вихідні дані до розробки теми, а також обґрунтування необхідності даного дослідження. Вступ поєднує в собі: актуальність теми, об'єкт та предмет дослідження, мету та завдання, методи, які застосовуються в роботі, теоретичне підґрунтя (роботи чи авторів, які виступають основою дослідження), а також наукова гіпотеза та наукова новизна, апробація дослідження (в разі наявності практичної складової в роботі та відповідних практичних результатів) та структура роботи.

Актуальність теми дослідження обґрунтовується на підставі співставлення (порівняння) вже існуючих теорій, думок, досліджень щодо обраної проблематики та позиції автора, яка буде розглядатися в роботі. NB! Недопустимими в актуальності є: пряме цитування, необґрунтованість тез та відсутність аргументації думок.

Об'єкт дослідження вказується у відповідності до поля дослідницьких пошуків, щодо предмету, то він повинен бути узгодженим з темою дослідження. NB! Фактично тема дослідження та її предмет – співпадають.

Щодо методів дослідження, то їх перераховують відповідно до змісту роботи, зазначаючи що саме досліджувалося тим чи іншим методом.

Наукова новизна повинна містити лише нові наукові положення, результати до яких приходять автор. В науковій новизні потрібно відобразити відмінність результатів наукового пошуку автора роботи від вже відомих та вказати їх ступінь (одержано вперше, вдосконалено, отримало подальшого розгляду тощо).

Апробація роботи формується на основі практичного застосування результатів дослідження або можливостей такого. Подаючи дані про апробацію, автор реферату має вказати на яких конференціях, симпозіумах було оприлюднені результати дослідження. Також, якщо в наявності є публікації, відповідні темі дослідження, автор має вказати їх назву та вихідні

дані. Поряд з цим, вказуються всі інші (додаткові) матеріали, джерела та ін., де були висвітлені чи презентовані результати дослідження.

3.5. Основна частина. Основна частина реферату складається з розділів, підрозділів, пунктів та підпунктів. Кожен розділ починається з нової сторінки. На початку кожного розділу можлива невелика за обсягом (1-2 абзаци) передмова а якій зазначаються методи та підходи, а також аспект проблематики, який буде розглянуто в підрозділах. В кінці розділу обов'язково має бути висновок до розділу.

У розділах основної частини реферативної роботи, має міститися: - огляд літератури та матеріалів, які становлять теоретичне підґрунтя роботи; - методи та методологія дослідження; - аналітична складова (з урахуванням проведених теоретичних, історичних, соціологічних розвідок та експериментів); - аналіз та узагальнення вищезазначених пунктів. NB! За звичай ці елементи структури роботи прописуються в першому розділі та не повинні перевищувати 20 % від загального обсягу реферату.

Другий розділ, як правило, присвячується обґрунтуванню специфічності проблематики дослідження. Всі наступні розділи є висвітленням авторської позиції: розкриття того нового, що автор особисто вносить в розробку проблеми. Виклад матеріалу підпорядковується одній ідеї, що чітко визначена автором, тому кожен наступний розділ має логічно продовжувати попередній.

3.6. Висновки. Висновки – це виклад найсуттєвіших ідей, думок, результатів, що сформувалися в процесі написання наукової роботи. Окремим пунктом у висновках зазначаються рекомендації щодо наукового та практичного застосування результатів дослідження. NB! Висновки є авторським підсумком щодо роботи, тому будь-яке цитування є виключеним.

3.7. Список використаної літератури. Формування і перелік застосованих у дослідженні джерел, може проводитися декількома шляхами: - за порядком посилянь у тексті; - у алфавітному порядку, за прізвищами згадуваних (цитованих) у роботі авторів; - у хронологічному порядку. NB! Бібліотечний опис джерел складають у відповідності до чинних вимог та стандартів з бібліотечної та видавничої справи.

3.8. Додатки. У разі необхідності, до додатків включаються допоміжні матеріали, необхідні для відтворення всього загалу в розумінні та сприйнятті реферативної роботи (схеми, таблиці, малюнки, графіки, тести, результати соціологічних досліджень тощо).

IV. ВИМОГИ ДО ТЕХНІЧНОГО ОФОРМЛЕННЯ РЕФЕРАТУ

Реферативна робота виконується в наступному вигляді: формат – А4 (210-297 мм), інтервал – 1.5, шрифт Times New Roman, кегль – 14. Нумерацію наводять у правому верхньому куті сторінки (титульний аркуш залічують до загальної нумерації сторінок, номер сторінки на титульному аркуші не зазначають). Основний текст форматується: вирівнювання – поширині. Друкуючи текст, залишають поля по 20 мм, ліве – 30 мм. Абзацний відступ – 12,5мм.

ЗМІСТ, ВСТУП, ВИСНОВКИ, НАЗВИ РОЗДІЛІВ, СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ як назви складових частин – CapsLock,

вирівнювання – по центру, крапка в кінці назви не ставиться. Кожен з вищезазначених структурних елементів роботи починається з нової сторінки, підрозділи ж є продовженням попереднього тексту. Розділи позначаються римськими цифрами (I, II, III), для нумерування підрозділів застосовують індексаційну систему з використанням арабських цифр, наприклад: 1.1; 1.1.1; 1.1.2; 1.2; 1.2.1; 1.2.2; 1.3; 1.3.1.

Реферативна робота повинна містити нумерований список літератури, використаної для розробки теми дослідження. Для нумерування додатків використовують арабські цифри. Нумерація таблиць та схем складається з номера розділу та порядкового номеру ілюстрації, що зазначено в додатках. Наприклад, «Таблиця 1.2», «Схема 2.4».

Обов'язковим у реферативній роботі є цитування. Всі згадувані джерела мають відображатися в роботі у вигляді відповідних посилань. Посилатися слід на останні видання. Посилання на більш ранні видання, допускається лише у тому випадку, якщо наступне видання не містить частини матеріалу.

Якщо дослідник використовує відомості з джерел, що є значними за обсягом сторінок (монографія, оглядова стаття тощо), він повинен точно вказати сторінку з якої цитується текст. Посилання на джерела, в реферативній роботі зазначаються з урахуванням порядкового номера джерела в списку використаної літератури, внесеними в квадратні дужки з додаванням номеру сторінки джерела (наприклад, [2, с. 47]).

Пряме цитування, має бути повним без скорочення та перекручування думок автора. В разі випущення з тексту якогось фрагменту, при формуванні розриву в цитуванні ставляться три крапки.

При непрямому цитуванні, переказі, викладенні думок своїми словами, слід бути гранично коректним та точним, особливо при оцінці результатів дослідження на яке відбувається посилання.

V. ДОДАТКОВІ ПОЛОЖЕННЯ

При написанні реферативної роботи обов'язково варто звернути увагу на наступне:

- актуальність теми реферату має містити відповідність досліджуваної проблематики щодо сучасного стану розвитку філософського знання;
- дослідження має відповідати принципу об'єктивності;
- реферативна робота повинна відповідати всім показникам академічної доброчесності;
- в роботі має бути чітке формулювання об'єкту, предмету, наукової проблеми, мети, завдань та методів дослідження;
- в дослідженні має прослідковуватися аналіз рівня розробленості теми;
- в дослідженні повинна бути наявною правильність структури та рубрикації;
- фактичний матеріал повинен відповідати методологічним нормам;
- висновки аргументовані та обґрунтовані;
- текст реферату має відповідати правильному написанню з застосуванням граматики та пунктуації;

- текстова форма має містити відповідність вимогам державних, міждержавних та міжнародних стандартів, а також науковому стилю викладу;
- необхідність своєчасного виконання роботи.

Виклад матеріалу повинен відповідати академічним вимогам «до оформлення наукових робіт» та має бути викладений в науковому стилі.